

Paradox a paralogismus / Paralogismus a paradox

Výtky „paradoxnosti“ nebo dokonce „paralogičnosti“ jsou obvykle založeny na předsudku, že důležité je pouze to, co je „obecné“, tedy vlastně „obdobné“, zatímco odlišnosti jsou čímsi okrajovým a nedůležitým, co by nás spíše odvádělo od „pravého“ významu a smyslu toho, čím se zabýváme. Na to ovšem nesmíme moc dát; právě naopak yse musíme pokusit vymezit obojí pojetí jinak a lépe. – S přihlédnutím ke kořenům obou termínů chápeme paralogismus jako jakési provinění proti logice (či spíše proti „logu“, ovšem jak jej chápali staří Řekové), zatímco paradox chápeme jako provinění proti běžnému mínění. Pokud přijmeme toto upřesnění, můžeme zcela legitimně paradox věcně obhájit logickými argumenty, kdežto paralogismus nikoli. Což ovšem ještě vůbec neznamená, že takový paralogismus můžeme prostě odhodit jako bezcenný. Pokud se totiž pokusíme nahlédnout jakousi oprávněnost určitého paralogismu, aniž bychom jeho eventuelní platnost a smysluplnost předem zamítli na základě jakéhosi údajného logického lapsu, můžeme najít moment, v něm se projevuje omezenost naší logiky, tj. našeho běžného logického uvažování a postupování. Každá logika, každé logické usuzování má také své meze, a to systémové (nikoli pouze nahodilé) meze. Nahodilé chyby mohou být rozpoznány a opraveny příslušnými logickými postupy (platnými pro tu kterou logiku; obvykle máme ovšem na mysli logiku tradiční, tzv. aristotelskou nebo školskou). Každá logika však je „založena“ (a to neznamená, že vědomě) na určitých „metafyzických“ předpokladech (to by ovšem chtělo upřesnit, co je tu rozuměno slovem „metafyzický“ a „metafyzika“). A právě v těchto „předpokladech“, které nejsou vyjádřeny, vysloveny, formulovány, ale musí být „odhaleny“, a to nutně znamená odjinud, z distance, může být chyba. Paralogismus nám tedy za určitých okolností (zejména za předpokladu, že jde opravdu o „významný“, „šťastný“ paralogismus) odhalit některé hluboce zakotvené chyby v našem myšlení, které byly dokonce tradičně zakotveny či spíše zapracovány do základů naší „logiky“, tj. logičnosti našeho myšlení, takže pouhým logickými postupy nemohou být ani rozpoznány, natož napraveny odstraněny. A pokud jde o „pouhý“ paradox, platí, že nikdy nemůžeme být předem jisti, že nám vyzrazuje chyby a omyly běžného mínění; někdy může být někde v hloubce paradoxu skryt i na první pohled přehlédnutelný paralogismus, tj. skutečný paralogismus, projevující se navenek někdy docela atraktivní paradoxností. Naše pozornost musí být proto zaměřena nejenom na paralogismy, ale také na paradoxy, neboť i za „pouhými“ paradoxy“ se mohou skrývat paralogismy a za nimi hrubé, ale skryté chyby a omyly našeho způsobu myšlení.

(Písek, 101025-3.)